

Södertörns högskola | Institutionen för livsvetenskaper
Kandidatuppsats 15 hp | Biologi | Vårterminen 2011
Läraprogrammet

”Det finns ju inte med i boken, ska jag kunna det ändå?!”

– en studie om gymnasieelevers övertro till läroboken som angivare av kunskapsmål samt vilken misstro detta skapar till all undervisning som går utanför dess ramar

Av: Andrea Ekström
Handledare: Mikael Härlin

Abstract

The purpose of this study has been to get a deeper insight into how students reason about the textbook and teaching that goes beyond its content. This in order for the teacher to be able to consider and respond to these important attitudes already at the planning stages of such teaching situations. This approach will aid to help students overcome the distrust of things that are not in the textbook.

The study shows that students have an attitude of overconfidence to the textbook's reliability. It is considered to be controlled in its content as well as being a reference on the extent of the knowledge content.

The general approach to teaching that deviates from textbook structure is that it is welcomed as an interesting feature. However, a questioning attitude soon appears about whether the element will be included in any requirements for knowledge or tests.

The following important conclusions can be drawn after this study was carried out:

- *Very clearly communicate the purpose of all education that deviate from the textbook.*
- *Inform students about the textbook's deficiencies and the need for supplementing.*
- *Accept and respond to students' focus in that grades are the main driving force for the acquisition of knowledge in high school.*

Sammanfattning

Syftet med undersökningen har varit att få en fördjupad insikt i hur elever resonerar kring läroboken och undervisning som går utanför dess innehåll. Detta för att som pedagog redan i planeringsstadiet av sådana undervisningssituationer kunna ta hänsyn till och bemöta dessa viktiga attityder. Därigenom kan man hjälpa många elever att komma över den misstro som finns för sådant som ej finns med läroboken.

Undersökningen visar att det finns en fast förankrad övertro till lärobokens tillförlitlighet. Den anses av främst eleverna vara kontrollerad i sitt innehåll samt vara en referens kring omfattningen av kunskapsinnehållet för ämnet.

Den generella inställningen till undervisning som avviker från lärobokens struktur är att det välkomnas som ett intressant inslag. Dock infinner sig snabbt en ifrågasättande inställning kring huruvida momentet skall ingå i något kunskapskrav.

Följande viktiga slutsatser dras efter undersökningens genomförande:

- *Att mycket tydligt kommunicera syftet med all undervisning som avviker från läroboken.*
- *Att informera eleverna kring lärobokens uppkomst och behov av komplettering.*
- *Att acceptera och möta elevernas fokusering i att betygen är den främsta drivkraften till kunskapsinhämtning på gymnasiet.*

Innehållsförteckning

Abstract/Sammanfattning	2
Innehållsförteckning	3
Inledning	4
Bakgrund, syfte och frågeställning	4
Teoretisk utgångspunkt	5
Metod	7
Urval och hantering av data	7
Resultat	8
Enkät svar och intervjuer	8
Fråga 1– 3	9
Fråga 4	10
Fråga 5	11
Fråga 6	13
Fråga 7	15
Fråga 8	17
Fråga 9	19
Slutsatser och diskussion	21
Fördelningen av kön, ålder, kurs och skola.	21
Olika uppfattningar kring typer av undervisning.	21
Lärobokens anseende är fast förankrad som en säker och kontrollerad kunskapskälla.	21
”Roligt med något nytt, men inte om jag ska kunna det till provet!”	22
”Jag vill veta vad som kommer på provet!”	23
”För att det kompletterar, antar jag...?”	23
”Om det inte står i boken så behöver man ju inte kunna det – det är ju typ bestämt eller nåt.”	24
”Ja, om det är intressant... och så vill jag veta vad det ska vara bra för!”	25
Käll- och litteraturförteckning	27
Bilagor	28
Bilaga 1 – Elevenkäten i sin helhet.	28

Inledning

Bakgrund, syfte och frågeställning

Under två veckor på min sista VFU-period i NO-didaktik fick jag tillfälle att planera, genomföra och följa upp ett helt separat undervisningsmoment som ej direkt fanns med i elevernas lärobok. Detta moment finns dock tydligt angivet i kursplanen för ämnet. Detta kom sig av att jag tillsammans med min handledare under en tidigare VFU-period diskuterade de svagheter och brister den använda läroboken i gymnasiekursen Biologi A hade. Under detta samtal fick jag uppfattningen att det fanns en inställning hos majoriteten av de undervisande lärarna på skolan att helt utgå från lärobokens innehåll i undervisningen. Denna outtalade riktlinje som de flesta lärare arbetade efter intresserade mig mycket och jag började forska kring vilka grunder som kunde finnas till detta ställningstagande. Efter flera samtal med pedagogerna som undervisade i de olika naturvetenskapliga ämnena på denna gymnasieskola framkom det en bild av vilka drivkrafter som låg bakom. Det blev tydligt att det ofta var många olika faktorer som samspelade, men det var en sak som var ständigt återkommande. Pedagogerna erfor att eleverna uppvisade en markant ökad stress och stor frustration vid de undervisningsmoment som inte fanns med i läroboken. Utöver detta lade eleverna även ner mycket tid på att ifrågasätta syftet och relevansen kring momentet. Ett talande uttryck som frekvent användes av pedagogerna när detta fenomen skulle beskrivas var liknelsen att ”springa i en brant uppförsbacke”. Detta resulterade allt som oftast i att de helt enkelt gav upp. Det ansågs enklare att följa lärobokens upplägg.

För att skapa mig en egen bild av detta fick jag då möjligheten att själv prova på att planera, genomföra och utvärdera ett sådant undervisningsmoment. Mina personliga upplevelser och lärdomar kring detta arbete ligger till grund för vad jag har valt att fokusera min undersökning kring. Vid flera tillfällen under min VFU-period bekräftades det jag hade fått höra från min handledare och hennes kollegor kring ämnet. Den största och mest frustrerande upplevelsen var dock den enorma tilltro som eleverna hade till läroboken som referens för ”nödvändig kunskap”. Jag har valt att använda ett elevuttryck för att beskriva den allmänt utbredda attityden av att läroboken direkt och absolut visar vad man ska läsa och ”kunna” i skolan. Denna inställning visade sig vara mycket fast förankrad i de flesta elevernas sinnen. Främst vid momentets början upptogs mycket av den gemensamma tiden av att ifrågasätta relevansen av undervisningen.

Syftet med denna undersökning är att försöka utröna vad eleverna själva tänker kring undervisningsmoment som går utanför lärobokens ramar och varför. Ytterligare vill jag försöka spåra eventuella skillnader kring flickors och pojkars attityder kring ämnet. Detta för att kunna formulera ett antal elevattityder som pedagogen behöver förstå och bemöta för att kunna genomföra undervisningsmomentet på ett så framgångsrikt sätt som möjligt. För att undersökningen skall få någon form av vetenskaplig relevans har jag låtit gymnasieelever från två olika skolor att svara på samma enkät – en kommunal skola och en friskola. Undersökningens främsta fokus ligger på gymnasiekurserna inom ämnet biologi. Dock är frågeställningarna formulerade på ett sätt som kan anses vara så pass generella att de kan gälla för de flesta teoretiska skolämnena.

Hypotesen för denna undersökning formuleras enligt följande:

Elevers övertro till läroboken som angivare av kunskapsmål skapar en misstro till all undervisning som går utanför dess ramar.

För att utforska denna hypotes använder jag mig av följande frågeställningar:

- *Hur tänker eleverna själva kring undervisningsmoment som går utanför lärobokens ramar?*
- *Skiljer sig attityderna åt för flickor och pojkar?*
- *Hur kan man som pedagog på bästa sätt möta elevernas inställning för att kunna planera och genomföra undervisningsmomentet på ett framgångsrikt sätt?*

Teoretisk utgångspunkt

Den gällande läroplanen för gymnasieskolan när denna undersökning genomförs är Lpf 94. Denna trädde i kraft 1 juli 1994 och anger skolans värdegrund samt allmänna mål. Kursplaner kompletterar läroplanen och specificerar mål och riktlinjer för de olika skolämnena. En avsevärd skillnad för dessa kursplaner jämfört med tidigare är att de angivna målen och riktlinjerna inte är lika detaljerade som tidigare. I stället anger de i stora drag vad eleverna förväntas uppnå efter genomförd gymnasieutbildning. Tillsammans med de specificerade betygskriterierna som är satta för varje ämne skall dessa styrdokument komplettera varandra och ge ett adekvat underlag för den undervisande läraren. Läraren skall med hjälp av detta underlag få en förståelse för vad eleverna skall kunna i varje ämne och kurs samt även få riktlinjer för betygsättningen inom densamma. Det nya betygssystemet som medföljde skolreformen 1994 anger att eleven skall betygsättas efter uppnådda kunskapsmål istället för att som tidigare där elevernas kunskaper sattes i relation till varandra.

I en studie, genomförd av Anna Bergman (2007), görs en läromedelsanalys där fyra läromedel inom ämnet granskas utifrån de gällande kursmålen för Biologi A (BI1201). Författaren gör en genomgång av kursmålen punkt för punkt och beskriver vilka tolkningsramar som har gällt för studien. Även de olika betygskriterierna som är kopplade till kursmålen går igenom och finns med i jämförelsen. Därefter görs en separat beskrivning av de fyra olika läromedlen och därefter en avslutande jämförelse dem emellan. Resultatet av studien visar att endast en av dessa fyra läroböcker uppfyller alla uppsatta kursmål och det endast då lärarhandledningen används. De övriga läroböckerna har en spridd variation av vilka kursmål samt hur många de täcker in. Studien gör även en noggrann granskning av i vilken omfattning och på vilka skilda sätt de olika kursmomenten tas upp i de olika läroböckerna. I sin slutsats skriver författaren bland annat följande:

”När valet av lärobok är gjord så har läraren fortfarande ett mycket stort ansvar genom att använda läroboken på ett sådant sätt att samtliga kursmål uppnås.”

Enligt nämnda undersökning framkommer alltså att alla de frekvent använda läroböckerna inom gymnasiet kurs inom biologi på något sätt behöver kompletteras för att alla delar skall täckas in. I vissa fall gäller det dessutom att hela delkursmoment fattas. Detta medför att den undervisande läraren behöver komplettera undervisningen med helt annat material än lärobokens.

Processerna kring hur läroböcker produceras beskrivs bland annat i en bilaga till Skolverkets rapport 284; *Läromedlens roll i undervisningen* (2006). I denna rapport framkommer det tydligt att det är en företagsdriven och marknadsorienterad produktion där främsta fokus ligger på säljbarhet av produkten, dvs. läroboken. I samma rapport, men då i en annan bilaga, beskrivs även processen kring hur informationsdelgivningen angående gällande styrdokument sker från Skolverket till läromedelsproducenternas branschorganisation – Föreningen Svenska

Läromedel (FSL). Denna delgivning är den enda del som Skolverket är delaktig i vid läromedelsproduktionerna. Någon faktagranskning eller liknande sker alltså ej av Skolverket utan sköts helt av det ansvariga förlaget. Författarna tillsammans med förlaget har fri tolkningsrätt av styrdokumentet, t.ex. kursplaner, och bestämmer själva i vilken omfattning produkten skall täcka de olika kunskapskraven. Detta medför att det ligger ett tungt ansvar på den undervisande läraren att själv göra en ordentlig faktagranskning av den lärobok som man använder sig av. Det gäller att ha fullgod insikt i de gällande kursplanerna samt vilka eventuella luckor som olika läroböcker har.

Själva läromedelsbegreppet har en stor spännvidd. I Boel Englunds underlagsrapport till Skolverkets Läromedelsprojekt (2006) görs en diskussion kring begreppet, bland annat ur ett historiskt perspektiv. Det framgår att enligt 1980 års läroplan för grundskolan anges det att "läromedel är sådant som lärare och elever väljer att använda för att nå uppsatta mål (Gustafsson 1980)". Vidare framgår det i ovan nämnda rapport att allt tyder på att läroböcker fortfarande har en mycket stark ställning i undervisningen. Dessutom är det få lärare som väljer att arbeta helt utan dem. Englund gör en genomgång av tre olika undersökningar kring läromedels ställning och roll i skolan. En av undersökningarna är en enkätundersökning som Föreningen Svenska Läromedel (FSL) genomförde 2003. Undersökningen omfattar 18 frågor och fokuserar på läroböcker, tillgång till läromedel och hur dessa fungerar. Resultaten visar att färre än två procent av lärarna som svarat på enkäten anger att de *aldrig* använder läroböcker. I kontrast till detta anger närmare 60 % att de använder läromedel regelbundet och 20 % att de använder det "så gott som varje lektion". En närmare genomgång av svarsstatistiken då den delas upp på olika åldersgrupper visar att närmare 90% av gymnasielärarna anger att de använder läroböcker "regelbundet eller oftare". Ytterligare en annan analysvinkel i denna enkätundersökning visar att lärarna i de naturorienterade ämnena använder läroböcker och handledningar oftare än andra lärargrupper.

Flera undersökningar kring vilken roll läroboken har i undervisningen samt vilka faktorer som är avgörande för valet av lärobok har redan genomförts. Bland annat i den ovan nämnda rapport 284 från Skolverket (2006) finns det hänvisningar till flera forskningar och undersökningar gjorda kring ämnet. Denna infallsvinkel behandlas inte vidare i denna undersökning då det finns tillräckligt med fakta som tydligt visar på behovet av att i undervisningen *komplettera* lärobokens omfattning. Min undersökning fokuserar istället på den undervisning som behöver genomföras då en lärobok *helt* saknar ett delkursmoment. Vid denna typ av undervisningsmoment får elevernas inställning till läroboken en avgörande roll i hur undervisningen "prioriteras" eller tas emot.

Wilbur Schramm anges ibland för att vara "kommunikationsstudiernas fader" och har haft ett stort inflytande kring att utveckla forskningen kring kommunikationen mellan människor och dess mekanismer (främst i USA). I en kommunikationsmodell som han formulerade 1961 i sin publikation *The science of human communication* visar han att en grundförutsättning för att en överföring skall kunna ske är genom en tvåvägskommunikation. Ena delen agerar sändare och den andra agerar mottagare. Dessa nämnda delar kan vara mer eller mindre fasta, öppna och varierade. Docenten i sociologi Peder Hård af Segerstad (2002) har formulerat en egen modell efter egna studier i kombination av Schramms teorier. Även han framhåller att en av hörnstenarna i all lyckad kommunikation är att det är en tvåvägskommunikation. Han poängterar att mottagarens uppfattningar kring relevansen av informationen är direkt avgörande för huruvida den tas emot eller refuseras.

En didaktisk utmaning är att hitta precis de rätta formerna för kommunikation tillsammans med varje elev och lärandesituation. Som pedagog ansvarar jag för att vara medveten om detta. Med andra ord ett ansvar för att försöka skapa de mest optimala förhållandena för att en

kunskapsöverföring skall vara möjlig i klassen samt för den enskilde eleven. Ytterligare en utmaning är att jag som lärare endast kan stå för den ena delen av de två. Endera agerar jag sändare eller mottagare, men jag kan aldrig vara båda samtidigt. Detta betyder att eleven på något sätt måste bistå med den motsatta delen för att en kommunikation och överföring skall vara möjlig. Detta kan formuleras om till att man eftersöker elevens motivation till inläring. Det är inte möjligt att lära elever något som egentligen inte intresserar dem och som de inte ser någon användning av. För att citera John Dewey i hans publikation *Mitt pedagogiska credo* från 1897; ”det är av största vikt för läraren att ständigt och uppmärksamt hålla ett öga på vad som intresserar barnen”. Därför har jag valt att utforska gymnasieelevers inställning till läroboken och undervisning som ej återfinns i densamma.

Metod

Urval och hantering av data

I denna studie har jag valt att främst använda mig av en kvantitativ undersökning med hjälp av en anonym enkätundersökning. I en ambition att få en fördjupad förståelse för svaren har jag dessutom genomfört kvalitativa intervjuer med ett fåtal utvalda svarspersoner.

För att få ett underlag som jag kunde bearbeta statistiskt, jämföra och använda för denna undersökning valde jag att låta elever från två olika skolor svara på enkäten. Den ena skolan är den skola som jag genomförde min VFU på och den andra skolan är en friskola i Stockholms innerstad. På båda skolorna har jag fått tillgång till flera klasser och därigenom även flera elever (samt svar). Alla elever som har svarat på enkäten går på det naturvetenskapliga programmet då biologikursen endast ges på denna när denna undersökning genomfördes. Valet av den kommunala skolan var på grund av att det var min praktikskola och att jag därigenom hade snabbare och lättare tillgång till eleverna. Friskolan valdes med hjälp av en kontakt som förmedlades via en elev som går på skolan. Dock bör det poängteras att det är säkerställt att denne elev ej har deltagit i undersökningen.

Min ambition kring konstruktionen av enkäten är att försöka följa de direktiv som Williams (2003) anger kring utformandet av ett framgångsrikt frågeformulär. Främst har jag försökt att formulera frågorna i enkäten på ett sätt så att eleverna med lätthet skall känna att det finns ett tydligt alternativ de kan välja. Av de totalt nio frågorna hanterar de första tre elevens kön, ålder och vilken kurs de läser och klassas som basala filtreringsfrågor (Williams 2003). De följande frågorna består av flervalsalternativ där en av frågorna kan besvaras av flera alternativ. Den sista frågan ger även eleven en möjlighet till att ge ett mer uttömmande svar med egna ord.

Enkäten skickades till kontaktpersonerna på respektive skola och de fick själva välja vilka klasser och elever som skulle svara. Därefter har de ifyllda enkäterna skickats till mig per post och jag har registrerat svaren manuellt. Resultatet har jag sedan sammanställt och bearbetat enligt vedertagna statistiska beräkningar.

Vid bearbetningen av enkätsvaren har jag dels hanterat alla svar som en total helhet samt även behållit en särskiljning mellan skolorna för att påvisa eventuella avvikelser dem emellan. För att kunna särskilja en eventuell avvikelse mellan könen har denna uppdelning också registrerats. All annan särskiljning baseras på elevernas egna svar.

Enkätens utformning visas i sin helhet av bilaga 1.

De fördjupande intervjuerna genomfördes med några av de elever som svarade på enkäten. Detta för att få en fingervisning kring eventuella bakomliggande attityder som frågeställningarna ej hade möjlighet att fånga upp. Totalt intervjuades fyra av de elever som svarade på enkäten, två flickor och två pojkar. Intervjuerna genomfördes på deras respektive skola och enskilt med varje elev. Strukturen på intervjuerna var likvärdig och utgick från enkätens frågor nr. 5 – 8.

Kontaktpersonerna på respektive skola ombads att fråga de elever som fyllt i enkäten om de vill delta i intervjuerna. Jag efterfrågade representation av båda könen i största möjliga mån, men urvalet hanterades av dem själva. Intervjupersonerna valdes således ut på grunder och omständigheter som jag inte har varit inblandad i eller haft möjlighet att styra.

Resultat

Enkät svar och intervjuer

I detta avsnitt redovisas resultatet av enkäterna samt intervjuerna gemensamt. Detta görs i förhoppningen att det bidrar till en enklare överblick av det kombinerade resultatet för varje fråga. Det grundläggande syftet med djupintervjuerna uppnås därigenom.

Totalt har ett antal av 118 enkät svar analyserats. Fördelningen mellan skolorna är 65 från den kommunala skolan och 53 från friskolan. Endast ett svarsalternativ skulle väljas på frågorna, undantaget är fråga nr 7 där flera alternativ tilläts väljas. Det sammanlagda resultatet redovisas via diagrammen för varje fråga. Separat information för "Skola A" anger värden för den kommunala gymnasieskolan och "Skola B" för friskolan.

De fyra elever som intervjuades var en pojke och flicka från respektive skola. Intervjuerna genomfördes på skolan och individuellt med varje elev. Frågeställningen utgick från enkätens frågor nr 5 – 8 och syftade till att få mer bakomliggande information kring de olika ställningstaganden som hade gjorts kring svaren. Eleverna fick prata fritt och uppmuntrades till att utveckla sina egna funderingar.

Intervjuerna genomfördes muntligt och anteckningar av svaren gjordes av mig. Svaren har bearbetats språkligt för att på bästa sätt fånga det eleven har velat framföra samt för att det skall vara lätt för läsaren att förstå vad som menas.

Vid svar som liknar varandra har jag valt att redovisa det som ett gemensamt svar. Eleverna från Skola A (kommunala skolan) anges som A1 och A2. Eleverna från Skola B (friskolan) anges som B1 och B2.

Fråga 1– 3

Det totala resultatet kring fördelningen mellan könen, årskurs och vilken kurs de läser framgår av diagram 1 nedan. Denna information motsvarar frågorna 1 – 3 på enkäten.

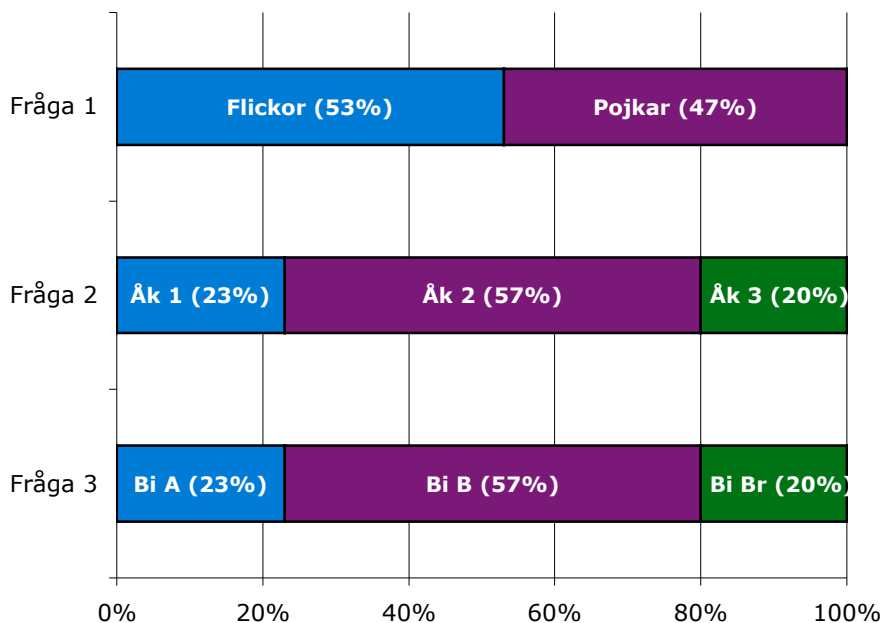

Diagram 1. Fördelning av totalt resultat för fråga 1 – 3.

Fördelning av svaren på fråga 1 – 3 uppdelade på respektive skola ger följande statistik:

Skola A:

Fråga			
1 (Kön)	52 % flickor	48 % pojkar	
2 (Åk)	24 % Åk 1	60 % Åk 2	16 % Åk 3
3 (Kurs)	24 % Bi A	60 % Bi B	16 % Bi Br.

Skola B:

Fråga			
1 (Kön)	55 % flickor	45 % pojkar	
2 (Åk)	22 % Åk 1	54 % Åk 2	24 % Åk 3
3 (Kurs)	22 % Bi A	54 % Bi B	24 % Bi Br.

Fråga 4

Frågeställning: Har du haft undervisning inom biologi som inte finns med i läroboken?

Det totala resultatet av svaren redovisas enligt diagram 2 nedan.

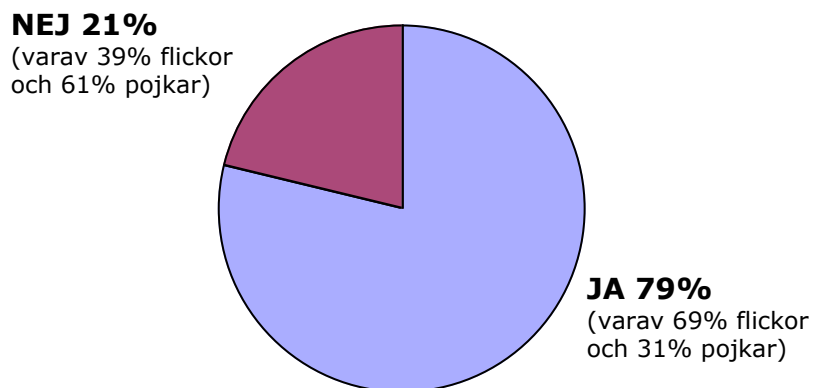

Diagram 2. Totalt resultat för fråga 4 samt fördelningen mellan könen.

Fördelning av svaren uppdelade på respektive skola ger följande statistik:

Skola A:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
"Ja"	70 %	83 %	17 %
"Nej"	30 %	28 %	72 %

Skola B:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
"Ja"	94 %	55 %	45 %
"Nej"	6 %	50 %	50 %

Fråga 5

Hur använder du läroboken i biologi?

Följande svarsalternativ var tillgängliga:

- Den är viktig eftersom den innehåller allt jag behöver lära mig.*
- Den är bra att ha när jag ska plugga inför provet.*
- Jag använder den för att ha koll på vad vi går igenom, men dubbelkollar ofta fakta på annat håll, t.ex. Internet eller andra böcker.*
- Jag använder mest annat material som t.ex. mina anteckningar, utdelat material, Internet.*
- Jag tänker inte särskilt mycket på det utan gör det som läraren säger att vi ska läsa/kunna/bearbeta.*

Det totala resultatet av svaren redovisas enligt diagram 3 nedan.

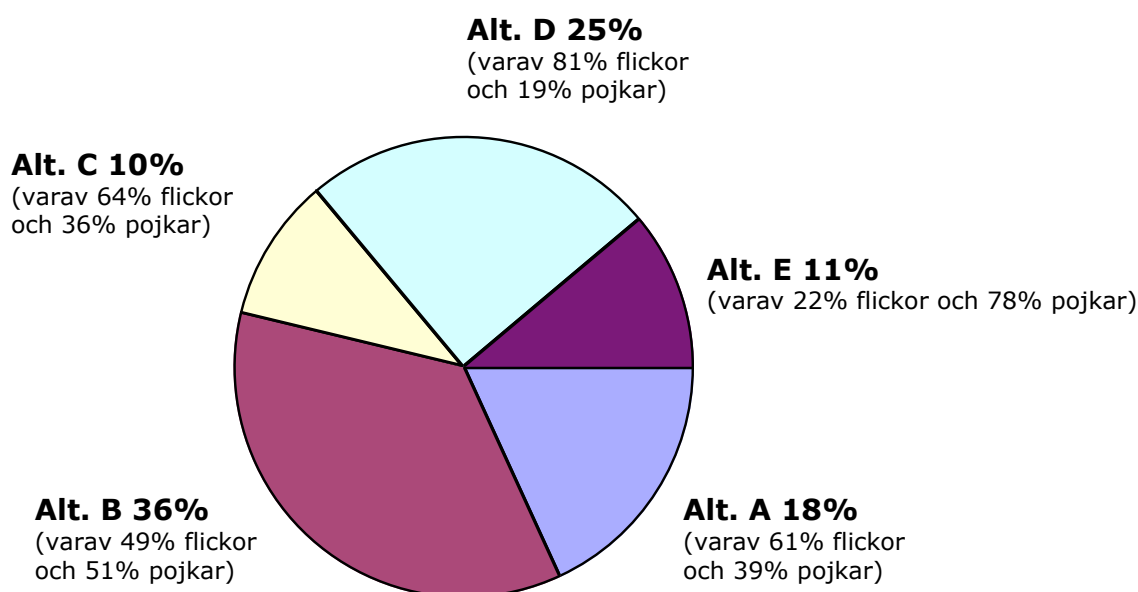

Diagram 3. Totalt resultat för fråga 5 samt fördelningen mellan könen.

Fördelning av svaren uppdelade på respektive skola ger följande statistik:

Skola A:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	35 %	60 %	40 %
Alt. B	42 %	50 %	50 %
Alt. C	5 %	55 %	45 %
Alt. D	2 %	100 %	0 %
Alt. E	16 %	33 %	67 %

Skola B:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	2 %	58 %	42 %
Alt. B	29 %	48 %	52 %
Alt. C	15 %	73 %	27 %
Alt. D	48 %	62 %	38 %
Alt. E	6 %	11 %	89 %

Elevintervjuer för denna fråga gav följande svar:

”På lektionerna lyssnar jag mest och antecknar. Då kollar jag ju inte i boken om inte läraren säger att vi ska göra det. Inför prov har jag den för att kolla vad jag ska kunna. Ibland är läroböckerna inte så bra skrivna. Dom blir ”överpedagogiska” eller vad man ska säga och krånglar till det så att man till slut inte fattar vad som faktiskt är viktigt. Då är det jättebra om man har en bra lärare som kan förklara vad som står!” (skratt) (Elev B1)

”Som alla andra läroböcker vi har i skolan, det är ju den man har att gå efter. Vi får den när vi börjar kursen och lämnar tillbaka den när vi är klara. Alla läxorna är ju i den också så har jag inte den så funkar ju inte det heller...” (Elev A1)

”Att plugga inför provet är ju en viktig grej för det är ju där man får sina betyg. Vi får alltid en lista med vilka sidor som kommer att ingå på provet så att man vet.” (Elev A2)

”Man vet att det som står i läroboken är kollad och godkänd info för undervisning. Annars finns ju allting att hitta på Internet, men där vet man ju inte alltid vad som är sant. Jag kollar ofta på Internet om saker som läraren går igenom men jag dubbelkollar alltid i läroboken sen. För det är ju det som står däri man får på provet sen och då vill man ju ha koll på det som är rätt.” (Elev B2)

Fråga 6

Om läraren går igenom någonting som inte finns med i läroboken, vad tycker du om det?

Följande svarsalternativ var tillgängliga:

- Känns konstigt och jag blir osäker på vad som är viktigt att kunna.
- Känns onödigt och krångligt.
- Det känns intressant att få annan information inom ämnet.
- Har ingen betydelse.
- Det beror på om det är något som jag ska kunna inför provet.

Det totala resultatet av svaren redovisas enligt diagram 4 nedan.

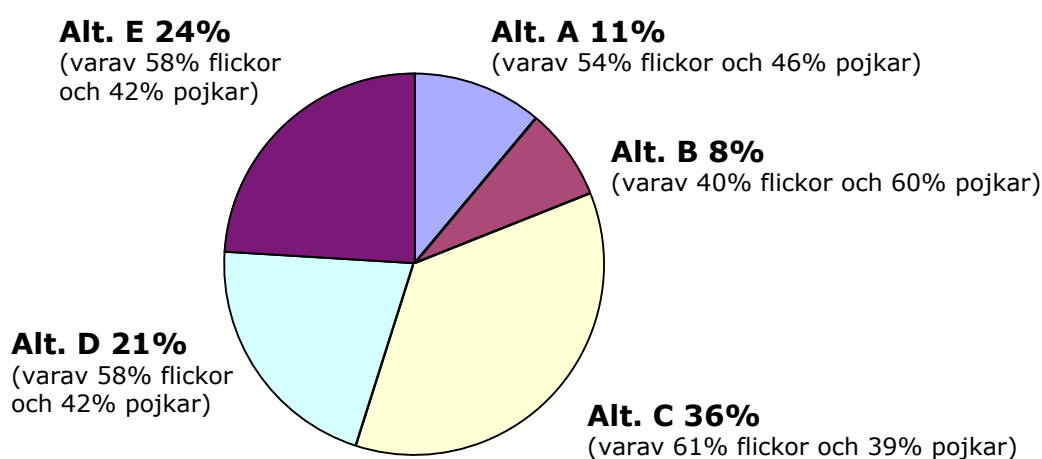

Diagram 4. Totalt resultat för fråga 6 samt fördelningen mellan könen.

Fördelning av svaren uppdelade på respektive skola ger följande statistik:

Skola A:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	20 %	33 %	67 %
Alt. B	16 %	43 %	57 %
Alt. C	26 %	69 %	31 %
Alt. D	8 %	20 %	80 %
Alt. E	30 %	66 %	34 %

Skola B:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	3 %	75 %	25 %
Alt. B	0 %	0 %	0 %
Alt. C	46 %	53 %	47 %
Alt. D	33 %	29 %	71 %
Alt. E	18 %	50 %	50 %

Elevintervjuer för denna fråga gav följande svar:

”Ingen fara alls! Om läraren tycker att det saknas något i boken så tycker jag att det är jättebra att få undervisning i det. Det är ju jättebra för mig! Annars skulle jag ju missa något när jag ska läsa vidare.” (Elev B1)

”Det känns i och för sig roligt att få annan info, men är det nödvändig info inför ett prov eller något annat? Jag vill veta vad det ska vara bra för...” (Elev B2)

”Jag hatar när läraren gör det! Det blir ju så jobbigt när man inte fattar var i boken det tillhör. Sen när man ska plugga till provet så har man en massa papper som man inte fattar var det ska vara... Skitdåligt tycker jag.” (Elev A1)

”När vi håller på med ett kapitel och läraren går igenom så är det kul om man får höra något som är lite extra om just det. Det är ju jättetråkigt med lärare som typ läser i boken på lektionerna bara. Det kan man ju göra själv! Men det beror ju på i och för sig om det ska komma på något prov eller typ läxa...” (Elev A2)

Fråga 7

Vad vill du helst ha av läraren för att känna dig trygg inför ett prov?
(flera svarsalternativ möjliga)

Följande svarsalternativ var tillgängliga:

- Jag vill veta vilka sidor jag ska läsa i läroboken.
- Jag vill få ordentliga förklaringar och genomgångar som ger mig en bred förståelse för ämnet.
- Jag vill få ordentligt med skriftligt underlag som jag kan läsa in mig på, t.ex. stenciler/info-blad eller liknande om det inte finns med i läroboken.
- Jag vill bearbeta teorin genom labbar eller liknande praktiska övningar.

Då flera svarsalternativ var möjliga att välja på denna fråga presenteras den totala fördelningen av svaren på det sätt som diagram 5 visar nedan.

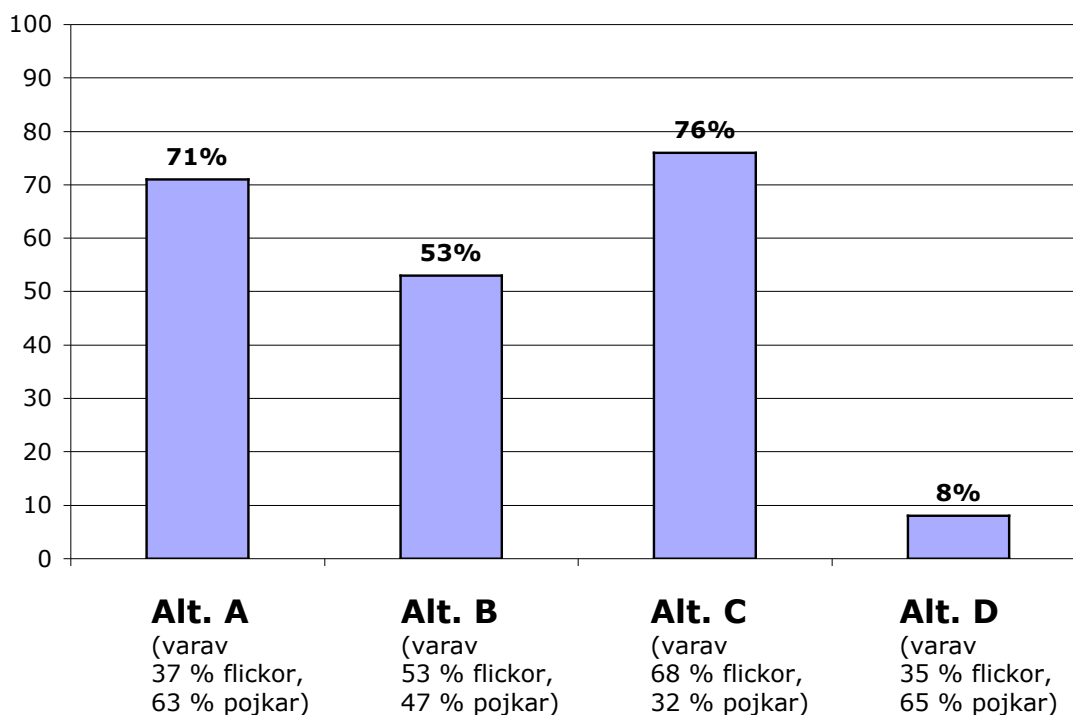

Diagram 5. Totalt resultat för fråga 7 samt fördelningen mellan könen.

Fördelning av svaren uppdelade på respektive skola ger följande statistik:

Skola A:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	68 %	43 %	57 %
Alt. B	51 %	56 %	44 %
Alt. C	70 %	62 %	38 %
Alt. D	5 %	50 %	50 %

Skola B:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	74 %	75 %	25 %
Alt. B	55 %	38 %	62 %
Alt. C	82 %	53 %	47 %
Alt. D	11 %	18 %	82 %

Elevintervjuer för denna fråga gav följande svar:

”Sidhänvisningar. Gärna en sammanställning över begrepp och vad man ska kunna. Ordentlig info om det vi ska plugga på. Repetitionstillfälle är ett måste! Typ några lektioner innan provet så att man kan få fråga och så.” (Elev B1)

”Jag vill veta vad som kommer på provet! (skratt) Nämen, typ som dom flesta lärarna gör. Man kan ju inte bara säga att ”nu ska vi ha biologi prov” och sen inget annat. Dom måste ju förklara VAD man ska ha provet på. Jag har en lärare som gör instuderingsfrågor. Det tycker jag är jättebra för om jag har gjort dom så vet jag hur provfrågorna kommer att vara och om jag har pluggat innan så blir det ju bra. Sen får man ju skylla sig själv om man skiter i det... (skratt)” (Elev B2)

”Det gör jag aldrig! Känner mig trygg alltså... Att plugga inför prov är det jobbigaste jag vet. Alla lärare är olika och det är skitjobbigt för man vet aldrig riktigt vad som kommer på just deras prov. Det bästa är när man får typ en lista över vad man ska kunna innan och där det står vilka sidor i boken man ska kunna. Då kan man ju välja själv liksom och kolla vad man kan och så...” (Elev A1)

”Alltså om typ läraren går igenom någonting och det inte står i boken då MÅSTE jag få ett papper på det annars blir jag tokig! Alltså varför ska dom hålla på så? Fattar dom inte hur stressad man blir av det och hur ska man då kunna plugga inför provet?” (Elev A2)

Fråga 8

Varför tror du att läraren går igenom (eller skulle gå igenom) någonting som inte står i läroboken?

Följande svarsalternativ var tillgängliga:

- För att det är viktigt för mig att lära mig inför fortsatta studier.
- För att det kompletterar läroboken.
- För att läraren själv tycker att det är intressant.
- Vet ej.

Det totala resultatet av svaren redovisas enligt diagram 6 nedan.

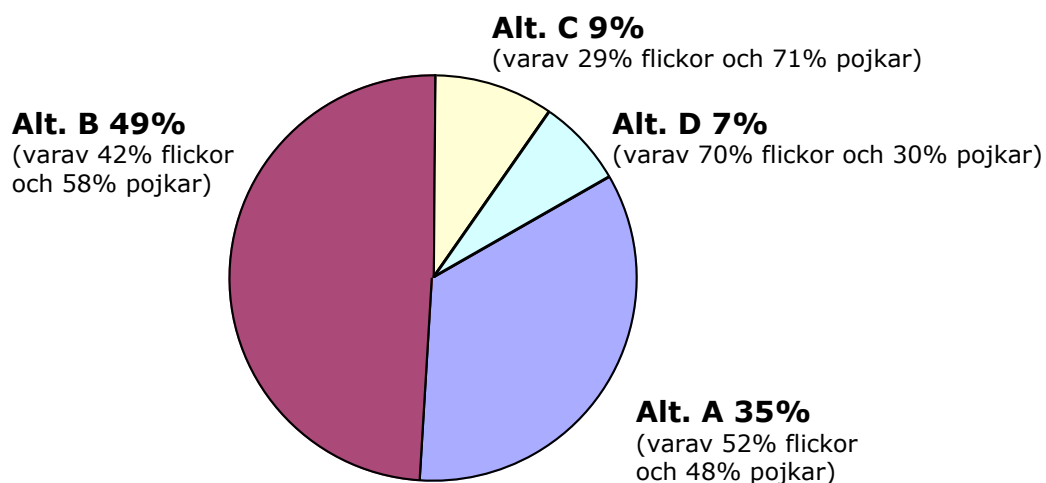

Diagram 6. Totalt resultat för fråga 8 samt fördelningen mellan könen.

Fördelning av svaren uppdelade på respektive skola ger följande statistik:

Skola A:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	45 %	53 %	47 %
Alt. B	35 %	43 %	57 %
Alt. C	10 %	33 %	67 %
Alt. D	10 %	90 %	10 %

Skola B:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
Alt. A	24 %	51 %	49 %
Alt. B	63 %	42 %	58 %
Alt. C	9 %	25 %	75 %
Alt. D	4 %	50 %	50 %

Elevintervjuer för denna fråga gav följande svar:

”För att det kompletterar... Alltså jag antar att det är för att jag behöver veta det för framtida studier.” (Elev B1)

”Det är väl viktigt för mig att veta, hoppas jag. Alltså det blir ju lättare att förstå om läraren förklarar varför!” (Elev B2)

”Jag går ju i trean nu så man har ju börjat fatta att det är lite annorlunda om man ska plugga vidare. När jag gick i ettan så fattade jag ju ingenting! (skratt) Ibland säger ju läraren att det är för att det är gamla böcker vi har och så...” (Elev A2)

Fråga 9

Skulle du känna dig trygg med att bli undervisad i ett helt delmoment som ej finns med i läroboken?

Det totala resultatet av svaren redovisas enligt diagram 7 nedan.

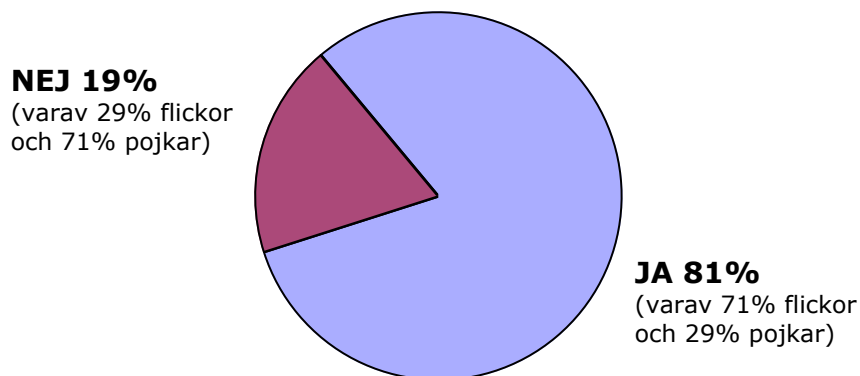

Diagram 7. Totalt resultat för fråga 9 samt fördelningen mellan könen.

Fördelning av svaren uppdelade på respektive skola ger följande statistik:

Skola A:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
"Ja"	65 %	54 %	46 %
"Nej"	35 %	69 %	31 %

Skola B:

Svar	Totalt	varav flickor	varav pojkar
"Ja"	97 %	43 %	57 %
"Nej"	3 %	50 %	50 %

Efter denna fråga följer ett valfritt utrymme där eleven med egna ord kan formulera en motivering till sitt ställningstagande av svar "ja" eller "nej". Nedan följer en redovisning av några kommentarer som representerar den övervägande attityden i svaren.

Några skriftliga formuleringar av elever på Skola A och svar "ja" är:

- "Endast om jag får tillräckligt med material att gå på."
- "Om det är ett ämne som intresserar mig, annars nej."
- "Så länge man antecknar och är med på alla lektioner så känns det tryggt."
- "Ja, men inte helt o hållet!"
- "Ja, men skulle tycka det var helt onödigt."

Några skriftliga formuleringar av elever på Skola A och svar "nej" är:

- "Vissa minns inte allt och behöver gå tillbaka till boken."
- "Absolut inte!!"
- "Nej, eftersom när man sedan ska plugga till prov och vill ha bättre förklaringar än sina egna så finns det inte vilket väcker stress och ångest."

Några skriftliga formuleringar av elever på Skola B och svar "ja" är:

- "Läroböckerna är inte alltid helt aktuella och måste ibland kompletteras med helt nya moment som inte var kända då boken skrevs. Bara läraren visar att fakta är hämtad från pålitliga källor känns det tryggt."
- "Det är vad vi har gjort större delen av kursen. Boken vi fått är för avancerad för oss och läraren tycker så själv. Hela kursen har vi använt oss av genomgångar och kopierade delar av andra böcker. Dock har vi bara haft ett prov, resten är diverse inlämningar."
- "Det har ingen betydelse om det läraren går igenom finns i boken eller ej. Bara det är relevant och bra fakta."
- "Om läraren kan det han/hon går igenom och kan förklara så ser jag inga problem med att gå igenom saker som inte finns i boken."

Några skriftliga formuleringar av elever på Skola B och svar "nej" är:

- "Det är tillräckligt svårt att veta vad man ska kunna redan som det är."
- "För att det är 'onödigt'. Tar bort fokus från de 'riktiga' momenten från kursen."

Elevintervjuer för denna fråga gav följande svar:

"Ja, det är nog inga problem. Men det beror ju på i och för sig om man får något annat att läsa in sig på. Vi brukar få såna här utskrifter (eleven visar åhörarkopior av en powerpoint-presentation). Sen är det ju jätteviktigt om läraren kan förklara bra och man känner att han/hon verkligen kan det dom lär ut." (Elev B1)

"Idag finns det källor som är mycket bättre än läroboken, tex. På Internet. Av den anledningen anser jag personligen att läroboken är i det närmaste meningslös." (Elev B2)

"Jag tror inte att vi har haft det faktiskt. Jag vet inte... det beror nog på... om det är svårt eller inte!" (Elev A2)

"Om det inte står i boken så behöver man ju inte kunna det. Det är ju typ bestämt eller nåt. Men jag menar, det som står där är ju det som är det viktiga så varför ska man hålla på med en massa annat då? Jag blir så trött när lärarna ska hålla på och göra en massa extra grejer. Det är ju liksom inte bara ett ämne man har..." (Elev A1)

Slutsatser och diskussion

All tolkning av statistik och intervjustvar är mina egna. Jag har försökt att hålla mig så fri från egna värderingar som möjligt men det bör påpekas att vissa vinklingar av personlig karaktär är omöjlig att helt avstå från.

Mängden data som denna undersökning baseras på får anses som ej tillräcklig för att klassas som vetenskaplig. Dock kan den ge en fingervisning kring vilken inställning eleverna har kring de frågor som undersökningen tar upp.

Fördelningen av kön, ålder, kurs och skola.

Fördelningen mellan könen av de elever som deltog i undersökningen blev nästintill hälften av vardera med något större representation av flickor (53%). Även fördelningen mellan de två gymnasieskolorna (65 resp. 53 st.) gör att det finns utrymme för att göra statistiskt relevanta jämförelser. Avseende representationen av årskurs och biologi kurs blev resultatet att årskurs 2 samt kursen Biologi B blev något överrepresenterad. Siffrorna visar en exakt samstämmighet mellan årskurs – kurs, vilket förklaras av den gällande ordningen som de olika kurserna läses i. Denna ordning har varje skola möjlighet att själva påverka, men det föll sig så att de två skolorna som deltog i denna undersökning har samma upplägg. Även om underlaget för undersökningen är något få till antalet så blev fördelningen av de olika parametrarna kring kön, ålder, kurs och skola jämn. En jämförelse med elevstatistiken för gymnasieskolan som är sammanställd av Skolverket (2010) visar att fördelningen av de olika ovan nämnda parametrarna överrensstämmer. Detta torde betyda att de resultat som framkommer i denna undersökning skulle kunna vara representativa för en större del av elever.

Olika uppfattningar kring typer av undervisning.

Undersökningen visar att 79% anger att de har haft undervisning inom biologi som går utanför läroboken. En förvånansvärt hög siffra (21%) anger att de *inte* har haft det. Då frågan är formulerad på ett relativt ospecificerat sätt kan det vara möjligt att resultatet i stället visar på elevernas individuella *uppfattning* kring frågan. Dvs. huruvida de har haft denna typ av undervisning eller ej. Generellt sett verkar det vara fler flickor (69%) än pojkar som anser att de har haft denna typ av undervisning. En jämförelse kring fördelningen på de två olika skolorna anger att på skola A är det mer jämt fördelat mellan svaren. Detta i kontrast till den andra skolan där majoriteten har svarat ”ja” (94%). Intervjustvaren ger en indikation av att det verkar förhålla sig som ett mer vanligt inslag i undervisningen på Skola B. På skola A verkar det vara mer en mer diffus inställning till vad som klassas som denna typ av undervisning. Utan vidare efterforskningar kring hur eleverna uppfattar och tolkar olika typer av undervisning går det inte att spekulera vidare kring svarsresultaten i denna fråga.

Lärobokens anseende är fast förankrad som en säker och kontrollerad kunskapskälla.

Att läroboken fortfarande har en mycket stark ställning hos lärarna i skolan framgår i Skolverkets Läromedelsprojekt (2006). Det frekventa användandet av läroboken som en central del i undervisningen bekräftas även av den enkätundersökning som FSL genomförde i ämnet 2003. Särskilt gymnasielärarna angav att de ”regelbundet eller oftare” använde den i sin undervisning.

Min undersökning bekräftar att läroboken har en stark ställning *även* hos eleverna. Den generella inställningen till läroboken är att den är nödvändig och mycket viktig att ha tillgång till framför allt inför en provsituation. 36 % av eleverna angav detta alternativ som främsta användningsområde. Den procentuella spridningen över de olika svarsalternativen anger att det finns en variation till elevernas inställning till läroboken, men den anses alltså vara en självklar del av skolarbetet.

Tittar man på den uppdelade statistiken för de båda skolorna upptäcker man genast en markant skillnad. På skola B angav nästan hälften av eleverna (48%) att de främst använder annat material än läroboken. I de fördjupande intervjuerna framkommer dock att även dessa elever använder sig av läroboken som en slutgiltig kunskapskontroll. Inställningen till läroboken är att det är den som främst "gäller" inför proven.

På skola A finns det en mer tydligt uttalad inställning att läroboken innehåller allt som "man skall kunna". Detta i kombination med att 16% av eleverna anger att deras användande äroreflekterad och endast använder den enligt instruktioner.

Elevintervjuerna bekräftar att läroboken har en mycket framstående roll som gällande kunskaps bärare. Den fyller dessutom en för eleverna mycket viktig kontrollfunktion inför deras studerande. Det finns en häpnadsväckande övertro till läroboken som en kontrollerad och säker källa. Det finns även en övertygelse att den anger det som är "värt att veta" rent kunskapsmässigt.

"Man vet att det som står i läroboken är kollad och godkänd info för undervisning. Annars finns ju allting att hitta på Internet, men där vet man ju inte alltid vad som är sant. Jag kollar ofta på Internet om saker som läraren går igenom men jag dubbelkollar alltid i läroboken sen. För det är ju det som står däri man får på provet sen och då vill man ju ha koll på det som är rätt." (Elev B2)

Denna fast förankrade övertro till läroboken som en säker och kontrollerad källa blir problematisk för all typ av undervisning som försöker frångå densamma. Att sådan undervisning är nödvändig för att uppnå samtliga kursmål framgår tydligt i Anna Bergmans (2007) läromedelsanalys av läroböckerna i biologi (Biologi A). Enligt författaren finns det en stor variation mellan de olika böckerna kring hur många av kursmålen de täcker in samt i vilken grad de gör det. Ingen av böckerna täcker in samtliga kursmål utan behöver kompletteras i olika grad. Slutsatsen är att oavsett vilken lärobok som används i biologiundervisningen på gymnasiet så krävs det att kompletterande undervisning genomförs.

Den övertro som eleverna visar till läroboken skapas troligen av skolan och pedagogerna själva och skapar ett komplicerat "ekorrhjul" av attityder som blir svåra att bryta. Om läroboken får en för central del i undervisningen samt om den används som utgångspunkt för kunskapskontroller bidrar detta till en svår situation för såväl elev som lärare.

"Roligt med något nytt, men inte om jag ska kunna det till provet!"

Inställningen till undervisning som inte följer den förutbestämda ordningen är anmärkningsvärt positiv hos eleverna. Kompletterande undervisning anses överlag som ett välkommet inslag i skolvardagen och anges bryta en skoltristess. Dock infinner sig snabbt en misstänksam inställning till detta om det skulle ingå i kursmålen för undervisningen.

Den sammanlagda statistiken för denna fråga ger återigen en annan bild än om man tittar på de separata siffrorna för varje skola. Ingen elev på skola B angav att de ansåg att de tyckte att sådan undervisning skulle upplevas som onödig eller krånglig. På skola A däremot var denna siffra istället 16 %. Den generella inställningen på Skola B verkar vara mer avspänd inför undervisningssituationer som går utanför läroboken. Hela 33 % anger att det inte har någon betydelse mot endast 8 % på skola A anger det. Även om den mer avspända attityden verkar dominera på skola B framkommer det under intervjuerna att det finns krav på ordentlig information. De vill bli ordentligt informerade kring relevansen av denna typ av undervisning.

”Jag vill veta vad som kommer på provet!”

Inställningen kring vad eleverna anser att de behöver för stöd inför ett prov är mycket enig. De flesta vill ha så mycket som möjligt av läraren inför ett prov. Resultaten av enkätsvaren ger inget nämnvärt att reflektera över förutom att det finns en samstämmighet i att de efterfrågar *maximalt* med stöd och underlag. Intervjuerna visar dock på en lika samstämmig underliggande drivkraft till dessa uttryckliga krav. Det verkar finnas en övergripande frustration kring att inte veta exakt vilken kunskap som efterfrågas. Eleverna uttrycker att de behöver mycket exakta angivelser kring vad som efterfrågas samt även *hur* de skall få tillgång till det. De vill få mycket underlag, stöd och precisa direktiv. Något fler pojkar än flickor anser att det viktigaste är att få korrekta sidhänvisningar i läroboken. Flickor på båda skolorna efterfrågar främst kompletterande underlag som inte finns med i läroboken.

Vid samtliga intervjuer var denna fråga den som bidrog till störst känslomässigt engagemang. Alla hade en väldigt klar uppfattning kring vad de behövde för typ av stöd inför en provsituation.

”Alltså om typ läraren går igenom någonting och det inte står i boken då MÅSTE jag få ett papper på det annars blir jag tokig! Alltså varför ska dom hålla på så?? Fattar dom inte hur stressad man blir av det och hur ska man då kunna plugga inför provet?” (Elev A2)

Elevers drivkrafter kring kunskapsinhämtning bör ej nonchaleras och en av de starkaste drivkrafterna på gymnasiet är troligen betygen. Detta antagande baseras på de attityder som framkommit under intervjuerna för denna undersökning. Att eleverna känner sig väl insatta i vad som förväntas av dem bidrar till en ökad tolerans inför undervisning som går utanför läroboken.

”För att det kompletterar, antar jag...?”

Som blivande lärare anser jag att resultatet av denna frågeställning visar på en betryggande nivå av insikt och mognad hos eleverna. Majoriteten av eleverna (49 %) på båda skolorna anger att de tror att skälet till kompletterande undervisning genomförs på grund av att läroboken behöver det. Nästan lika många (35 %) anger att de tror att skälet är att det på något sätt är till deras egen fördel. Tillsammans utgör dessa två alternativ hela 84 % av svaren. De intervjuade eleverna bekräftar att dessa två tankar kombineras i varierande grad när de tillfrågas:

”För att det kompletterar... Alltså jag antar att det är för att jag behöver veta det för framtida studier.” (Elev B1)

”Jag går ju i trean nu så man har ju börjat fatta att det är lite annorlunda om man ska plugga vidare. När jag gick i ettan så fattade jag ju ingenting! (skratt) Ibland säger ju läraren att det är för att det är gamla böcker vi har och så...” (Elev A2)

”Om det inte står i boken så behöver man ju inte kunna det – det är ju typ bestämt eller nåt.”

I kombination med intervju svaren och statistiken visar sig en bild av att eleverna på Skola B känner sig mycket trygga med undervisning som går utanför lärobokens innehåll. Indikationer på att de upplever att de redan har denna typ av undervisning som ett stående inslag framkommer under intervjuerna. Eleverna lägger stort fokus på hur läraren genomför undervisningsmomentet och vilken betydelse det får för dem.

”Om läraren kan det han/hon går igenom och kan förklara så ser jag inga problem med att gå igenom saker som inte finns i boken.” (elev i Skola B)

Även om många elever verkar vara mycket väl insatta i att läroböckerna behöver kompletteras, så uttrycker de tydligt vad som måste uppfyllas gällande den kompletterande informationen. De har bland annat *mycket* högre krav på att tillförlitligheten skall kunna styrkas för information som ej kommer från läroboken.

”Läroböckerna är inte alltid helt aktuella och måste ibland kompletteras med helt nya moment som inte var kända då boken skrevs. Bara läraren visar att fakta är hämtad från pålitliga källor känns det tryggt.” (elev i Skola B)

Däremot finns det ett tydligare motstånd hos eleverna på skola A. Även de som angivit att de skulle tycka att det var okej med denna typ av undervisnings uttrycker en tveksamhet. Detta kan eventuellt förklaras av att de inte upplever att de då vet vad som efterfrågas av dem. Eventuellt handlar det även om att de inte har upplevt en liknande situation och därför upplever det som osäkert. Återigen uttrycks en stress över den egna skolsituationen samt en prestationsbörda som upplevs som tung.

Ur ett historiskt perspektiv har läroböckerna haft en uttalad särpräglad syfte att vara ”sådant som lärare och elever väljer att använda för att nå uppsatta mål (Gustafsson 1980)”. Detta citat är hämtat ur Skolverkets Läromedelsprojekt (2006) där diskussioner förs kring hur läromedel omnämns och beskrivs i tidigare läroplaner. Ovan nämnda citat anges härröra från 1980 års läroplan (för grundskolan). Då denna undersökning genomförs pågår en implementering med nya läroplaner, men även efter att de har införts är det endast en reviderad version mellan den från 1980. Det är mycket möjligt att de attityder som eleverna i denna undersökning har uttryckt kring läroboken grundar sig i förlegade direktiv i tidigare läroplaner.

”Om det inte står i boken så behöver man ju inte kunna det. Det är ju typ bestämt eller nåt. Men jag menar, det som står där är ju det som är det viktiga så varför ska man hålla på med en massa annat då? Jag blir så trött när lärarna ska hålla på och göra en massa extra grejer. Det är ju liksom inte bara ett ämne man har...” (Elev A1)

Att läroboken skulle vara en kontrollerad källa har varit ett återkommande uttryck som jag kommit i kontakt med under arbetet med denna undersökning. Denna inställning delas av såväl elever som lärare. Det stämmer att läroböcker *har* varit kontrollerade av Skolverket tidigare, men det stämmer inte längre. Produktionen av läromedel drivs av marknads-

orienterade förlag med vinstintresse. Skolverket ansvarar för att informera förlagen kring gällande styrdokument via läromedelsproducenternas branschorganisation – Föreningen Svenska Läromedel (FSL). Förlaget och författarna har fri tolkningsrätt av styrdokumentet och bestämmer själva i vilken omfattning produkten skall täcka de olika kunskapskraven (Skolverket, 2006). Detta betyder att den rådande inställningen till att läroböckerna har ett kontrollerat och komplett innehåll som säkerställer de gällande kunskapsmålen för ämnet är direkt felaktig. Denna undersökning ger inget underlag för att spekulera vidare kring hur utbredd denna inställning är utan anger endast *att* det existerar. Det skulle dock vara ett intressant ämne att forska vidare i.

”Ja, om det är intressant... och så vill jag veta vad det ska vara bra för!”

Att tala till andra människor baseras ofta på en vilja att göra sig förstådd. Att lyssna på andra människor handlar lika mycket om att vara intresserad. Båda kan man göra var för sig utan att för den delen *kommunicera* med den andre parten. Interaktionen mellan två parter där ett meningsfullt utbyte sker är en konst som har getts många olika definitioner. Ett begrepp inom kommunikationsvetenskapen är s.k. tvåvägskommunikation. Mycket forskning görs kring hur information överförs och delas av människor. Hård av Segerstaad (2002) har utformat en förklaringsmodell som går igenom de många mekanismerna kring denna typ av överföring av information. Han beskriver bland annat tvåvägskommunikation som en process där ena parten agerar ”sändare” och den andre som ”mottagare”. En av de viktigaste sakerna som behöver uppfyllas är att mottagaren har en relevant förståelse samt ett intresse för det som sändaren ”erbjuder”. Använder man denna modell till att formulera om den kunskapsöverföring som eftersträvas i skolan så torde en av definitionerna av sändare och mottagare vara likvärdig med läraren och eleven. Vidare bör då mekanismerna kring hur en ”lyckad” överföring genomförs vara att läraren försöker identifiera elevernas nivå av förkunskaper samt intressen. När en klass består av 25-30 elever blir denna identifikation en utmaning, mildt uttryckt.

Som ansvarig undervisande pedagog på gymnasiet idag får det anses vara en utopi att ha som enda fokus att försöka hålla sig à jour med vad som intresserar eleverna. De styrdokument som undervisningen skall förhålla sig till är läroplanerna (Lpf 94) samt de kursplaner som kompletterar densamma. Läraren skall med hjälp av detta underlag få en förståelse för vad eleverna skall kunna i varje ämne och kurs samt även få riktlinjer för betygsättningen inom densamma.

Att hålla koll på vilken kunskapsbas eleverna står på torde vid en första tanke betygen kunna ange. Men vilken funktion betygen har och vilken roll de skall uppfylla skiljer sig markant åt mellan skolans ambition och den individuella elevens verklighet. Betygskriterierna har försökt formulerats på ett sätt att de skall kunna ange vilken kunskapsnivå eleven har uppnått i ett visst ämne och/eller delmoment. Som ett arbetsredskap för den undervisande läraren torde detta på ett snabbt sätt kunna ange vilka förkunskaper eleverna har uppnått i olika ämnen eller från tidigare kurser/skolor. Hur eleverna själva upplever betygen har på ett mycket tydligt sätt framkommit när jag genomfört denna studie. Även om detta ämne inte har varit i fokus för min undersökning har det visat sig vara en av de mest dominerande drivkrafterna hos eleverna för deras studier. Denna drivkraft bidrar till en stress hos dem som gör dem väldigt resultatorienterade. Elevernas främsta fokus för *alla* typer av undervisning blir därför att utvärdera huruvida den bidrar eller försvårar till att uppnå maximala betyg.

Med hjälp av denna undersökning har jag kunnat identifiera några av de elevattityder som råder kring undervisning som går utanför läroboken. I enlighet med mina egna erfarenheter samt pedagogerna på min VFU-skola så visar undersökningen att det är främst två mekanismer som ligger till grund för elevernas motstånd. Den ena är den felaktiga tilltron till att läroboken är en kontrollerad kunskapskälla som innehåller all relevant information enligt gällande kursmål. Den andra är den frustration och osäkerhet som uppstår kring hur informationen skall värderas och bearbetas i relation till kursmål och betyg.

Flickor och pojkars olika inställning märks främst i kraven på vad de anser sig behöva från läraren för att känna sig trygga inför en provsituation. Flickor uttrycker överlag ett behov av att få så mycket och så varierat underlag som möjligt. Skillnader mellan pojkar och flickors inställning till vad som är undervisning som går utanför lärobokens ramar eller ej visar sig också. Där fler pojkar ansåg att de *inte* hade haft sådan undervisning. I övrigt har undersökningen visat marginella skillnader mellan könen kring frågorna. Intervjuerna bekräftar att flickor och pojkar delar samma övertro till läroboken samt oro för prov och betyg.

I inledningen anger jag det uttryck som flera pedagoger på min VFU-skola använde för att beskriva hur det var att genomföra undervisning som avvek från läroboken – ”att springa i en brant uppförbacke”. Detta är ett talande uttryck som refererar till att det finns ett motstånd hos eleverna som gör det arbetsamt att genomföra. De allra flesta pedagoger är mycket väl insatta i diverse styrdokument och inser även behovet av kompletterande undervisning till läroboken. Det dagliga arbetet påverkar de flesta av oss likt vatten som slipar stenarna på stranden. Upplevs det återkommande arbetet som tungt så kommer förmodligen lösningen till slut bli att på något sätt försöka underlätta. Ett sätt att underlätta och minimera motståndet hos eleverna i denna undersöknings huvudfråga är att:

- *mycket tydligt informera om syftet, behovet och funktionen av undervisningen*
- *förklara och diskutera hur det möter kursmålen*
- *acceptera, möt och stötta dem i deras fokusering kring prestationskrav och betyg*

Käll- och litteraturförteckning

Bergman, A. 2007. *Kursmål och läroböcker – en jämförelse mellan kursmålen för BI1201 Biologi A och fyra läroböcker*. Karlstads universitet.

<http://www.uppsatser.se/uppsats/7376834d14/> nedladdad 2011-05-01.

Dewey, J. 1897. *Mitt pedagogiska credo*. Textkompendium, Pedagogiska tanketraditioner. Södertörns högskola. Erhållen 2009-12-15.

Englund, B. 2006. *Vad har vi lärt oss om läromedel? En översikt över nyare forskning*. Lärarhögskolan. Projekt 103 168. Stockholm.

Gustafsson, C. 1980. *Läromedlens funktion i undervisningen. En rapport från utredningen om läromedelsmarknaden*. Utbildningsdepartementet.

Hård af Segerstaad, P. 2002. *Kommunikation och Information - en bok om människans förmåga att tänka, tala och förstå*. Uppsala Publishing House.

Schramm, W. 1963. *The science of human communication*. Basic Books. New York.

Skolverket. 1994. *Läroplan för de frivilliga skolformerna – Lpf 94*.

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1071/> nedladdad 2011-04-27.

Skolverket. *Kursplan för Biologi A – BI1201*. <http://www.skolverket.se/> nedladdad 2011-04-27.

Skolverket. 2006. *Läromedlens roll i undervisningen – Grundskolelärares val, användning och bedömning av läromedel i bild, engelska och samhällskunskap*. Rapport 284.

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1640/> nedladdad 2011-05-01.

Skolverket. *Elevstatistik avseende gymnasieskolan för läsåret 2010-11*.

<http://siris.skolverket.se/> nedladdad 2011-05-20.

Williams, A. 2003. *How to... Write and analyse a questionnaire*. Journal of Orthodontics, Vol. 30, 245–252.

Bilagor

Bilaga 1 – Elevenkäten i sin helhet.

Frågeformulär

Kryssa för det alternativ som mest stämmer överrens med dina åsikter. På fråga 7 kan du välja flera alternativ om du känner att du behöver det.

- 1) Du är: man/kille kvinna/tjej
- 2) Vilken årskurs går du i? åk 1 åk 2 åk 3
- 3) Vilken av Biologikurserna läser du nu? Biologi A Biologi B Biologi breddning
- 4) Har du haft undervisning inom biologi som **inte** finns med i läroboken? Ja Nej
- 5) Hur använder du läroboken i biologi?
 - a) Den är viktig eftersom den innehåller allt jag behöver lära mig.
 - b) Den är bra att ha när jag ska plugga inför provet.
 - c) Jag använder den för att ha koll på vad vi går igenom, men dubbelkollar ofta fakta på annat håll, t.ex. Internet eller andra böcker.
 - d) Jag använder mest annat material som t.ex. mina anteckningar, utdelad material, Internet.
 - e) Jag tänker inte särskilt mycket på det utan gör det som läraren säger att vi ska läsa/kunna/ bearbeta.
- 6) Om läraren går igenom någonting som **inte** finns med i läroboken, vad tycker du om det?
 - a) Känns konstigt och jag blir osäker på vad som är viktigt att kunna.
 - b) Känns onödigt och krångligt.
 - c) Det känns intressant att få annan information inom ämnet.
 - d) Har ingen betydelse.
 - e) Det beror på om det är något som jag ska kunna inför provet.
- 7) Vad vill du helst ha av läraren för att känna dig trygg inför ett prov? (här kan du välja flera alternativ)
 - a) Jag vill veta vilka sidor jag ska läsa i läroboken.
 - b) Jag vill få ordentliga förklaringar och genomgångar som ger mig en bred förståelse för ämnet.
 - c) Jag vill få ordentligt med skriftligt underlag som jag kan läsa in mig på, t.ex. stenciler/info-blad eller liknande om det inte finns i läroboken.
 - d) Jag vill bearbeta teorin genom labbar eller liknande praktiska övningsmoment.
- 8) Varför tror du att läraren går igenom (eller skulle gå igenom) någonting som inte står i läroboken?
 - a) För att det är viktigt för mig att lära mig inför fortsatta studier.
 - b) För att det kompletterar läroboken.
 - c) För att läraren själv tycker att det är intressant.
 - d) Vet ej.
- 9) Skulle du känna dig trygg med att bli undervisad i ett helt delmoment som inte finns med i läroboken?
 Ja Nej

Valfri förklaring till ditt svar på denna fråga: _____
